

Warszawa, 23 maja 2017

ks. prof. dr hab. Andrzej Perzyński
Wydział Teologiczny
Instytut Teologii Systematycznej
UKSW w Warszawie

Rada Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II
w Krakowie

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

mgr lic. Katarzyny WILCZEK, „Antropologia filozoficzna a antropologia teologiczna Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Próba opisanie relacji, Kraków 2017, ss. 280

napisanej na seminarium naukowym z teologii dogmatycznej w Katedrze Antropologii Teologicznej pod kierunkiem o. prof. dr hab. Jarosława Kupczaka OP.

Człowiek żyjący w dynamicznie zmieniającej się dziś cywilizacji zachodniej – jak podkreśla się to w niektórych diagnozach kultury i moralności – coraz bardziej potrzebuje wnikliwej i wyrażanej we współczesnym języku refleksji nad pytaniami egzystencjalnymi, dotyczącymi podstaw ludzkiej (moralnej, duchowej) kondycji, a monografia mgr Katarzyny Wilczek zdaje kompetentnie sprawę z tego jak przebiega i co osiąga personalistyczna refleksja w zakresie doniosłych egzystencjalnych pytań. Również z tej przyczyny ta dysertacja może wzbudzić czytelnicze zainteresowanie i dyskusję nad podjętymi w niej kwestiami.

1. Wokół tematu dysertacji

Wartość recenzowanej rozprawy tkwi przede wszystkim w jej temacie i w zawartym w nim problemie badawczym.

Temat pracy zasługuje na pozytywną ocenę i wyróżnienie – co najmniej – z trzech następujących powodów: 1) doniosłości kwestii antropologicznych; 2) potrzeby wzbogacenia podręcznikowego traktatu antropologii teologicznej; 3) Personalizm Karola Wojtyły jest ciągle w Polsce niedoceniony.

Ad 1) Problematyka antropologiczna i odnośny traktat antropologii teologicznej (chrześcijańskiej) są stosunkowo nowe w całym systemie traktatów z teologii dogmatycznej (systematycznej). Dopiero w XIX wieku wyrażenie „antropologia teologiczna” lub „antropologia nadprzyrodzona” (A. Rosmini) zaczyna oznaczać systematyczny zestaw teologicznych twierdzeń o człowieku. Pojęcie „antropologia” pojawia się w XVI w. I przez

dłuższy czas oscyluje pomiędzy psychologią i etyką. Od drugiej połowy XVIII wieku następuje proces, który doprowadza do powstania antropologii kulturowej.

Ad 2) istnieje pilna potrzeba rozwijania antropologicznego ujęcia teologii na co zwrócili uwagę w światowej teologii katolickiej Karl Rahner SJ a w polskiej teologii ks. prof. Stanisław Kamiński, wybitny filozof i metodolog z KUL.

Ad 3) Personalistyczna synteza antropologiczna Karola Wojtyły wciąż czeka na recepcję oraz wcielenie w czyn w życiu jednostek, społeczeństw i kościoła. Również w Polsce, gdzie ta synteza się zrodziła i dojrzewała, nie cieszy się ona takim zrozumieniem i popularnością, na jakie zasługuje. Personalizm jako idea po objęciu przez kardynała Wojtyłę Stolicy Piotrowej faktycznie zyskał na popularności w wielu środowiskach akademickich i kościelnych. Jednakże często była to afirmacja doraźna, wybiórcza i częściowa (aspektowa).

Aktualność i walor oraz dojrzałość rozprawy pani mgr lic. Katarzyny Wilczek zawarte są w ukazaniu spójności i konsekwencji personalistycznej antropologii Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Zasadniczą przyczyną wagi tej rozprawy stanowi analiza źródeł – filozoficznych i teologicznych – na podstawie których ukształtował się główny zrąb poglądów przyszłego Papieża, a następnie charakterystyka najważniejszych dzieł i obszarów aktywności Wojtyły: *Miłości i odpowiedzialności* oraz *Osoby i czynu*, aktywności soborowej i duszpasterskiej, wreszcie twórczości poetyckiej. Ich istotą jest spójny program teoretyczny, umożliwiający odpowiedzi na pytania egzystencjalne współczesnego człowieka i na wyprowadzenie z nich wniosków praktycznych, a celem – przeciwstawienie się największym zagrożeniom stojącym w dobie obecnej przed moralnością, religią i całą kulturą.

2. Wstęp (cel, metoda)

Problem badawczy pracy został wyraźnie określony we wstępie. Autorka rozprawy chce pokazać, że Karol Wojtyła – Jan Paweł II zachowując metodologiczną odrębność każdej dziedziny naukowej, zarazem podejmuje swoisty dialog między filozofią i teologią, w oparciu o który, buduje własną koncepcję osoby.

Celem recenzowanej rozprawy jest opisanie relacji antropologii filozoficznej i antropologii teologicznej w dorobku Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Realizacja tego celu wymagała zastosowania odpowiedniej metody badawczej. Była to bardzo rzetelna i wszechstronna kwerenda źródeł pisanych. Autorka deklaruje: „Wydaje się, że tak sformułowana struktura pracy wyznaczona przez trzy główne zagadnienia tematyczne: osoba, wolność, miłość, przedstawiona w kontekście zarysu historii relacji między filozofią a teologią, pozwoli na udowodnienie twierdzenia, że perspektywy: filozoficzna i teologiczna wzajemnie się przenikają i wspierają, przyjmując formę swoistego dialogu, w oparciu o który Karol Wojtyła – Jan Paweł II konstruuje własną koncepcję osoby ludzkiej. Metodą, za pomocą której podejmiemy próbę udowodnienia słuszności tak postawionej tezy, będzie metoda porównawcza” (s.10).

3. Ocena merytoryczno-formalna

Praca posiada przemyślaną i przejrzystą strukturę: wstęp, cztery rozdziały, zakończenie, wykaz skrótów, bibliografia i wykaz literatury, z której korzystała Autorka.

Całość licząca 280 stron jest oryginalna i rzetelnie oparta na źródłach.

We wstępie pani mgr lic. Katarzyna Wilczek składa deklarację autorską, określając zadania i strukturę monografii: „Celem naszej pracy jest zatem opracowanie w kontekście relacji między filozofią i teologią, charakterystycznych dla naszego autora „słów – kluczy”, konstytuujących jego antropologiczną myśl. Innymi słowy, naszym zamierzeniem jest pokazanie, że Karol Wojtyła – Jan Paweł II nie zacierając metodologicznych różnic pomiędzy filozofią i teologią, podejmuje pomiędzy nimi dialog, w oparciu o który buduje koncepcję człowieka, łącząc w jedną, spójną całość nie tylko perspektywę filozoficzną z teologiczną, lecz także okres przedpontyfikalny z okresem papieskim, po konklawe 16 października 1978 r.” (s. 6).

Struktura dysertacji

Pierwszy z czterech rozdziałów dysertacji stanowi wprowadzenie do części głównej pracy. Rozdział ten rozpoczyna się od zdefiniowania fundamentalnych dla pracy pojęć, a następnie nakreśla horyzont historycznego tła kształtowania się relacji między filozofią i teologią.

Część główna składa się z trzech rozdziałów. Struktura każdego z nich zbudowana jest podobnie. Każdy rozdział rozpoczyna się od zaprezentowania zagadnienia w perspektywie filozoficznej i teologicznej. Po czym następują wnioski porównawcze, które przedstawione zostają w oddzielnym podrozdziale.

Drugi rozdział poświęcony został zagadnieniu osoby. W kontekście dwóch definicji: kosmologicznej oraz personalistycznej zostały zaprezentowane swoiste dla Karola Wojtyły kluczowe pojęcia określające osobę ludzką: transcendencja a pierwotna samotność; ludzka godność a teologia *imago Dei*; spełnienie a zbawienie. Struktura każdego podrozdziału składa się z opisu zagadnienia w perspektywie filozoficznej, a następnie odpowiadającego mu zagadnienia w perspektywie teologicznej. Tak zarysowany schemat podyktowany jest możliwością wyszczególnienia w polu semantycznym osoby pojęć dla poszczególnych perspektyw, które są charakterystyczne dla filozofii Karola Wojtyły i myśli teologicznej Jana Pawła II.

Trzeci rozdział dotyczy koncepcji wolności, która dla Karola Wojtyły warunkuje adekwatną wizję człowieka. Najpierw przedstawiona została istota wolności oraz rola jaką ona spełnia w strukturze bytu osobowego. Następnie ukazano jej zespolenia z prawdą, gdyż w ujęciu Wojtyły wolność nie jest wolnością absolutną, czyli wolnością „od”, lecz drogą stopniowego wyzwania do życia w prawdzie i ku prawdzie. Ostatni podrozdział poświęcony został problemowi sumienia, jako miejscu szczególnego dramatu, na scenie którego rozgrywa się dyskusja, co *hic et nunc* jest słuszne, co prawdziwie i dobre dla mnie. Problematyka

sumienia odsłania istotę wolności oraz jej odniesienie do prawdy. Każdy z tych trzech podrozdziałów: Wola i wolność w strukturze osoby ludzkiej; Zależność wolności od prawdy; Sumienie, podzielony został na dwie części. Pierwsza oparta została na tekstach filozoficznych, druga zaś na odpowiednich tekstach teologicznych. Zgodnie z przyjętą strukturą, rozdział został zamknięty wnioskami porównawczymi.

W czwartym i ostatnim rozdziale dysertacji ukazane zostało zagadnienie miłości. Rozdział ten otwiera wypowiedź Adama z Wojtyłowego dramatu *Przed sklepem jubilera*, która dobrze wprowadza w tematykę ludzkiej miłości i cielesności. Struktura tego rozdziału zbudowana jest z dwóch podrozdziałów. W pierwszym, nakreślono istotę miłości (w perspektywie filozoficznej) oraz jej integrację, a następnie zaprezentowano jej teologiczne ujęcie. Wyróżnienia domagała się koncepcja daru, która zajmuje istotne miejsce nie tylko w filozofii miłości Wojtyły, lecz także w teologicznym nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Przedstawienie koncepcji daru miało na celu ukazanie, że Karol Wojtyła w okresie przedpontyfikalnym, w swym myśleniu i pracy naukowej nie tylko był filozofem, lecz także duszpasterzem i „człowiekiem Soboru”, który w oparciu o źródła teologiczne konstruował podwaliny dla swej dojrzałej, papieskiej antropologii teologicznej. Koncepcja daru stanowi swoiste spoiwo łączące teologiczną twórczość okresu przedpapieskiego z okresem pontyfikalnym. Drugi podrozdział ostatniego rozdziału podejmuje zagadnienie „mowy ciała”. Zgodnie z przyjętą strukturą pracy, najpierw uwzględniona została perspektywa filozoficzna, a następnie teologiczna, następnie przechodzi się do przedstawienia porównawczych wniosków końcowych.

Pracę zamyka podsumowanie oraz wskazanie perspektyw dalszych badań. Tak sformułowana struktura pracy wyznaczona przez trzy główne zagadnienia tematyczne: osoba, wolność, miłość, przedstawiona w kontekście zarysu historii relacji między filozofią a teologią, pozwoliła na udowodnienie twierdzenia, że perspektywy: filozoficzna i teologiczna wzajemnie się przenikają i wspierają, przyjmując formę swoistego dialogu, w oparciu o który Karol Wojtyła – Jan Paweł II skonstruował własną, oryginalną koncepcję osoby ludzkiej. Metodą, za pomocą której Autorka rozprawy udowadnia słuszność tak postawionej tezy, jest metoda porównawcza.

Walory pracy

Podjęty w rozprawie problem badawczy jest oryginalny i bardzo dobrze udokumentowany. Cele badawcze zostały poprawnie postawione i konsekwentnie realizowane. Struktura pracy jest poprawna: kolejność rozdziałów właściwa a proporcje pomiędzy poszczególnymi jednostkami zostały zachowane zgodnie ze standardowymi wymaganiami. Trzeba ocenić jako dobrą i wystarczającą znajomość, dobór, analizę i interpretację, wykorzystanych w rozprawie źródeł i opracowań. Technika pisania została

dobrze opanowana przez Autorkę.

Człowiek żyjący w dynamicznie zmieniającej się dziś cywilizacji zachodniej – jak podkreśla się to w niektórych diagnozach kultury i moralności – coraz bardziej potrzebuje wnikliwej i wyrażanej we współczesnym języku refleksji nad pytaniami egzystencjalnymi, dotyczącymi podstaw ludzkiej (moralnej, duchowej) kondycji, a monografia mgr Katarzyny Wilczek zdaje kompetentnie sprawę z tego jak przebiega i co osiąga personalistyczna refleksja w zakresie doniosłych egzystencjalnych pytań. Również z tej przyczyny ta dysertacja może wzbudzić czytelnicze zainteresowanie i dyskusję nad podjętymi w niej kwestiami.

Uwagi krytyczne

Co do formalnej oceny rozprawy to zdarzają się drobne potknięcia językowe. Przykładowy drobny brak w stylu zdania: - „Już we wczesnym okresie Wojtyła bardzo wyraziście określa personalistyczne założenia, które dziś przemawiają nie tylko swą dozgonną konsekwencją, lecz także ówczesną, nad wyraz dojrzałością” (s.7). Pewne niezręczności językowe: - „W dalszej części pracy zagadnijmy więc naszego autora szczegółowymi pytaniami, pozwalającymi zrozumieć jego interpretację *misterium hominis*” (s. 12).

Literatura przedmiotu jest wyczerpująco dobrana i przeanalizowana. Przydałoby się – może w publikacji książkowej – uwzględnić szerzej opracowania obcojęzyczne (angielskie, niemieckie, włoskie).

Pytania do Doktorantki

1) Komentatorzy różnie skrótowo określają antropologię Karola Wojtyły – Jana Pawła II jako: „antropologię dobra” (R. Buttiglione, K. Schmitz), „antropologię adekwatną” (J. Galarowicz), „antropologię personalistyczną” (T. Styczeń i szkoła lubelska), „antropologię daru i komunii” (J. Kupczak) oraz inne. Które z określeń jest Pani Doktorantce najbliższe i dlaczego?

2) Jaka jest metoda antropologicznych studiów i analiz Karola Wojtyły - Jana Pawła II?

4. Wniosek końcowy

Na koniec trzeba wyrazić postulat i życzenie, aby Katarzyna Wilczek – dysponując dobrym warsztatem badawczym, podjęła się napisania kolejnych monografii, dotyczących personalistycznej koncepcji życia społecznego, personalistycznej koncepcji życia religijnego (można podążyć tu na przykład tropem idei zawartych w książce: kard. Angelo Scola, *Osoba ludzka. Antropologia teologiczna*, tłum. L. Balter, Poznań 2005) i personalistycznej koncepcji wychowania. A także pożądane jest historyczno-filozoficzne studium recepcji i rozwoju refleksji personalistycznej w Polsce. Czekamy teraz na te kolejne artykuły, studia i monografie.

Dysertacja mgr lic Katarzyny Wilczek jest rzetelna naukowo, oryginalna i twórcza. Doktorantka wzbogaciła problematykę antropologiczną otwierając ją na powszechne horyzonty filozoficzne i teologiczne. Na podkreślenie zasługuje wnikliwa i wielostronna analiza źródeł. Postuluję, aby ta praca po odpowiednim zredagowaniu ujrzała światło dzienne jako publikacja książkowa dostępna dla szerszego kręgu odbiorców.

Biorąc pod uwagę wyszczególnione wysokie walory rozprawy, zarówno merytoryczne, formalne jak i metodologiczne, z całym przekonaniem wnioskuję do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o dopuszczenie pani mgr lic. Katarzyny Wilczek do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

.....
ks. prof. dr hab. Andrzej Perzyński
Wydział Teologiczny UKSW w Warszawie

Warszawa, 23 maja 2017